

ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๕
สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย
โดย
นายภูศักดิ์ ธรรมศาล
นายปรีดา กุณามา

ผลงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ
ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย
ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว
ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย

.....
โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๕
สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย
โดย
นายภูศักดิ์ ธรรมศาล
นายปรีดา ภูณามา

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ
ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้
เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
ในประเทศไทย
ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว
ระหว่างวันที่ ๑-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

รายงานวิจัยภายใต้

ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้

เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยหมายเลข ๑ :	สถานภาพของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๒ :	การศึกษาของชาวเขาในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๓ :	พฤติกรรมสุขภาพของชาวไทยบนพื้นที่สูง
รายงานวิจัยหมายเลข ๔ :	ปัญหาสุขภาพอนามัยของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย
รายงานวิจัยหมายเลข ๕ :	สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๖ :	ปัญหาการประกอบอาชีพของชาวเขาและชนกลุ่มน้อย ในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๗ :	ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯ
รายงานวิจัยหมายเลข ๘ :	โสเภณีชาวเขาและชนกลุ่มน้อยกับขบวนการค้าหญิง ในประเทศไทยและข้ามชาติ
รายงานวิจัยหมายเลข ๙ :	ประสิทธิผลและการประเมินโครงการพัฒนาชาวเขา และชนกลุ่มน้อย ทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๐ :	สิทธิของชนกลุ่มน้อยในกฎหมายระหว่างประเทศ
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๑ :	สภาพความเป็นอยู่และปัญหาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
รายงานวิจัยหมายเลข ๑๒ :	บทสังเคราะห์สถานภาพและการดำรงชีวิตของ ชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

รายงานผลการวิจัยเบื้องต้นนำเสนอในการประชุมทางวิชาการ หมายเลข ๕
“สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย”

โดย นายภูศักดิ์ ธรรมศาล

นายปรีดา กุณามา

ภายใต้ชุดโครงการวิจัยประเมินสถานภาพองค์ความรู้

เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ณ โรงแรมเอสดี อเวนิว กรุงเทพมหานคร

ระหว่างวันที่ ๓-๔ มิถุนายน ๒๕๔๑

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จัดพิมพ์โดย คณะวิจัยโครงการวิจัยชุดประเมินสถานภาพองค์ความรู้

เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

พิมพ์ครั้งที่ ๒ กันยายน ๒๕๔๑

นางสาวพัชรินทร์ ชาลาประศาสน์

บรรณาธิการ

1. ชื่อโครงการวิจัย สถานภาพการดำรงชีวิตของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

หัวข้อย่อย สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย

2. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัยและทีมงาน

- นายภูศักดิ์ ธรรมศาล นักวิจัยสังคมศาสตร์ 9 (ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านชาวเขา)
- นายปรีดา ภูณามา หัวหน้างานนโยบายพิเศษ สำนักงานส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จังหวัดเชียงใหม่

1. สภาพและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

จากสถานการณ์ปัจจุบันสภาพความเป็นจริงในหมู่บ้านชาวเขา ปัญหาเศรษฐกิจนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ในชุมชน และเป็นปัญหาเกี่ยวพันมาถึงวิถีชีวิตจากการดำรงชีวิตตามจารีตประเพณีที่ทำการปลูกพืชยังชีพเป็นอาชีพหลักอย่างเดียวไม่พอเพียงแก่การยังชีพ สืบเนื่องมาจากชาวเขาส่วนใหญ่ประสบปัญหาพื้นที่ทำกินถูกจำกัด ทำให้พื้นที่ทำกินไม่สอดคล้องกับจำนวนประชากรของชาวเขาที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมเมื่อปี 2531 จำนวน 554,171 คน¹ เป็น 745,910 คน² ในปี 2538 และอีกประการหนึ่งคือ นโยบายของรัฐที่ได้กันพื้นที่ปลูกป่า และกันเขตต้นน้ำลำธาร (กฎหมายป่าไม้ที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นกลุ่มน้ำชั้น 1 เอ ถือเป็นเขตต้นน้ำลำธาร) ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ทำไร่ของชาวเขา เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น พื้นที่ลดลง ส่งผลให้ผลผลิตที่ได้จากไร่ไม่เพียงพอต่อการบริโภคของครอบครัว แม้ว่าชาวเขาจะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวก็ตาม แต่พืชเศรษฐกิจเหล่านั้นก็ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร บางครั้งอาจก่อหนี้สินเพิ่มขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชาวเขาไม่มีความรู้ความชำนาญในด้านการปลูกพืชเหล่านั้น ประกอบกับผลผลิตต้องอาศัยตลาดเป็นตัวกำหนดราคาและคุณภาพ ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของผลผลิตคือ การคมนาคมที่อยู่ห่างไกลและทุรกันดาร เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ชาวเขาต้องดิ้นรนประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม เพื่อหารายได้ให้เพียงพอต่อค่าครองชีพ

¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจข้อมูลประชากรชาวเขาปี 2528 - 2531.

²กองส่งเสริมชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์, ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ปี 2538, น.10

นอกจากจะประสบปัญหาพื้นที่ทำกินในหมู่บ้านแล้ว ค่านิยมทางวัตถุได้เข้าสู่วิถีชีวิตของชาวเขา เช่น มีไฟฟ้าใช้ มีรถจักรยานยนต์ใช้ มีรถยนต์ใช้ ทำให้ค่าครองชีพของชาวเขาสูงขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า ซึ่งเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการอพยพแรงงานจากพื้นที่สูงสู่พื้นที่ราบและเป็นแรงงานที่ออกจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม จากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงได้กำหนดหัวข้อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ สภาพการประกอบอาชีพชาวเขาในประเทศไทย ว่า ได้มีการศึกษาการประกอบอาชีพของชาวเขาในภาคเกษตรกรรมเท่าไร อุตสาหกรรมเท่าไร และภาคบริการเท่าไร สอดคล้องกับสถานะการณ์ปัจจุบันมากน้อยเพียงไร

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษางานวิจัยและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย

3. ขอบเขตการศึกษา

- ศึกษางานวิจัย เอกสาร รายงาน และบทความของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวเขา
- ศึกษาเฉพาะกลุ่มชาวเขาที่อยู่บนพื้นที่สูง ครอบคลุมพื้นที่ 20 จังหวัด จำนวนประชากร 745,910 คน

4. ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลพื้นฐาน ด้านประชากรชาวเขา

ประชากรชาวเขาทั้งหมด 11 เผ่า ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัด จำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น จำนวน 3,552 คน กลุ่มบ้าน 745,910 คน

ข้อมูลประชากรชาวเขาในประเทศไทย แยกตามเผ่า (พ.ศ. 2538)

เผ่า	กลุ่มบ้าน	จำนวนประชากร	ร้อยละ
1. กะเหรี่ยง (Karen)	2,017	353,110	47.34
2. แม้ว (Hmong)	242	111,677	14.97
3. เย้า (Yao)	184	41,697	5.59
4. อีเก้อ (Akha)	256	49,903	6.69
5. มูเซอ (Lahu)	447	82,158	11.01
6. ลีซอ (Lisu)	149	31,463	4.22
7. ลัวะ (Lua)	67	17,346	2.33
8. หัติน (Htin)	152	48,025	6.44
9. ขมุ (Khamu)	33	10,198	1.37
10. ทองซุ (Tongsu)	4	276	0.033
11. ผิครองเหลื่อง (Mlabri)	1	57	0.007
11 เผ่า	3,552	745,910	100.00

ที่มา : ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ปี 2538 กองส่งเสริมชาวเขา
กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา

ลักษณะการผลิตของชาวเขาสามารถแบ่งได้ตามรูปแบบการใช้ที่ดิน ดังนี้

การทำไร่เลื่อนลอย เป็นการทำไร่แบบเลื่อนลอยจริงๆ โดยการถางป่าแล้วเผาก่อนเตรียมดิน เพื่อเพาะปลูก เมื่อใช้ที่ดินจนหมดความอุดมสมบูรณ์แล้วก็จะย้ายที่ใหม่ จากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งโดยไม่กลับไปใช้ที่เดิมอีก ชาวเขาที่ใช้วิธีนี้มักปลูกเป็นพืชไร่ได้

การทำไร่หมุนเวียน ชาวเขาจะทำไร่แบบถางและเผาเช่นเดียวกับวิธีแรก แต่จะทำอย่างหายับๆ หลังจากใช้ที่ดินไปแล้วก็ทิ้งไว้ให้ป่าเติบโตอีกครั้งหนึ่ง ชาวเขาจะกลับมาทำการเพาะปลูกซ้ำอีกในรอบ 5 - 10 ปี ชาวเขาที่เพาะปลูกในลักษณะนี้มักมีถิ่นที่อยู่ถาวร การทำไร่ก็จะเป็นวงจรอยู่รอบๆหมู่บ้าน และการทำการเพาะปลูกเพื่อยังชีพเท่านั้น

การทำนาดำ เป็นวิธีการผลิตอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นสัดส่วนกับการทำไร่แบบหมุนเวียน ถ้าหากมีเนื้อที่ที่เหมาะสมสำหรับทำนาขั้นบันไดมาก การทำไร่แบบหมุนเวียนก็จะลดน้อยลง

ลักษณะของสังคมชาวเขา สังคมชาวเขามีศูนย์รวมอยู่ในระดับหมู่บ้านเท่านั้น ไม่มีหัวหน้าเผ่าปกครอง หมู่บ้านชาวเขาเผ่าหนึ่งอาจจะกระจัดกระจายปนกับหมู่บ้านชาวเขาอีกเผ่าหนึ่งก็ได้

ในสังคมชาวเขาโดยทั่วไป การปกครองดูแลจะอยู่ในความรับผิดชอบของผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งรับผิดชอบในการรักษาความสงบสุข ค້อนรับแขกผู้มาเยือนและติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในหมู่บ้านที่มีความพร้อมมากกว่า ผู้นำหมู่บ้านจะได้รับการสนับสนุนและชี้นำโดยกลุ่มผู้อาวุโส โดยทั่วไปชาวเขาจะเชื่อในลัทธิบูชาผี หมอผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่คอยดูแลการประพาดปฏิบัติของชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันหมู่บ้านชาวเขาส่วนใหญ่ ได้เข้าอยู่ในเขตการปกครองของรัฐในรูปแบบการปกครองท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด หัวหน้าหมู่บ้านนอกจากจะมีความสำคัญตามหน้าที่พื้นฐานแล้ว ยังเป็นตัวแทนของรัฐในการปกครองดูแล และบริการชาวบ้านอีกด้วย

4.3 การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย

(1) ข้อจำกัดด้านข้อมูล

ประการแรก ยังไม่มีงานศึกษาวิจัยที่เป็นการศึกษาเฉพาะการประกอบอาชีพชาวเขาจะมีก็เพียงแต่เป็นหัวข้อย่อยของการศึกษาบางเรื่อง เช่น การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรบนพื้นที่สูง การสำรวจความต้องการ และปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา และบางประเด็นก็เป็นการศึกษาบางเผ่า บางแห่ง ไม่ครอบคลุมชาวเขาทั้งหมด เช่น แนวโน้มการอพยพแรงงานออกนอกภาคเกษตรของอีก้อ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ประการที่ 2 ผลงานการศึกษาวิจัย การรายงาน และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพชาวเขาที่มีอยู่ค่อนข้างล้าหลัง ไม่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากในปัจจุบัน ดังนั้นผลการศึกษาบางประเด็นจึงไม่สามารถสรุปทิศทางและแนวโน้มได้

(2) ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพชาวเขาในประเทศไทย

จุดมุ่งหมายของการศึกษาสถานภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย คือ ศึกษาปริมาณการประกอบอาชีพของชาวเขาในสัดส่วนของภาคเกษตรกรรมเท่าไร ภาค-

อุตสาหกรรมเท่าไร และภาคบริการเท่าไร ซึ่งผู้ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาก่อนต่างก็แยกกิจกรรมของการประกอบอาชีพตามที่สำรวจพบมา ไม่ได้เป็นบรรทัดฐานเดียวกัน จึงขอความเข้าใจในการจัดหมวดหมู่ของการประกอบอาชีพ ดังนี้

ภาคเกษตรกรรม ได้แก่ การทำงานในการกสิกรรม คือการ เพาะปลูก ไล่เลี่ยสัตว์ ซึ่งกิจกรรมที่ชาวเขาทำคือ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ประมง

ภาคอุตสาหกรรม ได้แก่ การเข้าทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ การประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการค้าขายโดยการตั้งร้านค้าในหมู่บ้าน หรือออกไปตั้งร้านค้าในเมืองนอกถิ่นภูมิลำเนาของตนเอง

ภาคบริการ ได้แก่ การทำงานในการให้บริการ ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้าง แต่ไม่ใช่รับจ้างในภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การรับจ้างในร้านอาหาร โรงแรมต่าง ๆ รับจ้างทำงานบ้าน (ลูกจ้าง) ลูกจ้างของรัฐบาลหรือองค์กรของรัฐก็ถืออยู่ในภาคบริการ และรวมถึงการให้บริการทางเพศของหญิงบริการด้วย

นอกภาคเกษตร ได้แก่ การทำงานทั้งภาคอุตสาหกรรมและการทำงานในภาคการให้บริการรวมกัน

จากการศึกษาสำรวจของกรมประชาสงเคราะห์ โดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำรวจความต้องการและปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาทุกเผ่า เมื่อ พ.ศ. 2526 จากจำนวนศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 6 ศูนย์ ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด พบว่า การประกอบอาชีพชาวเขาทั้ง 6 ศูนย์ฯ ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด ประกอบอาชีพดังนี้ (ตารางข้างล่าง)

ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขา	เกษตรกรรม (ร้อยละ)	อุตสาหกรรม (ร้อยละ)	การให้บริการ (ร้อยละ)	อื่นๆ/ว่างงาน (ร้อยละ)
1. ศูนย์ฯ จ.กาญจนบุรี (รวม จ.ราชบุรี)	88.1	3.8	1.5	6.6
2. ศูนย์ฯ จ.กำแพงเพชร	88.9	-	8.2	2.9
3. ศูนย์ฯ จ.เชียงราย	67.2	2.0	19.6	11.2
4. ศูนย์ฯ จ.เชียงใหม่	56.3	2.1	34.7	6.9
5. ศูนย์ฯ ตาก (รวม จ.สุโขทัย)	93.9	2.3	2.2	1.6
6. ศูนย์ฯ จ.น่าน	86.5	4.5	4.4	4.6
รวม (เฉลี่ย)	80.15	2.45	11.77	5.63

หมายเหตุ อื่นๆ ได้แก่ การเก็บของป่าล่าสัตว์ และการไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ

จากการศึกษาข้างต้นจะเห็นว่าการประกอบอาชีพของชาวเขา ในภาคเกษตรกรรมมีมากที่สุด เฉลี่ยร้อยละ 80.15 รองลงมา ได้แก่ ภาคการให้บริการ ร้อยละ 11.77 น้อยที่สุด ได้แก่ ภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 2.45 และการทำงานในภาคบริการนั้นจะเห็นว่า จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายมีการทำงานในภาคนี้สูงถึง ร้อยละ 34.7 และ 19.6 ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่า จังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายเป็นเมืองท่องเที่ยว และมีการประกอบอาชีพในภาคบริการมากกว่า จังหวัดอื่น ในส่วนภาคอุตสาหกรรมนั้นมีจำนวนชาวเขาประกอบอาชีพน้อยเพียง ร้อยละ 2.45 เท่านั้น และคิดว่าส่วนใหญ่คงเป็นการตั้งร้านค้าภายในหมู่บ้าน (ซึ่งจัดอยู่ในอุตสาหกรรมในครัวเรือน) มากกว่า แรงงานที่เข้าไปรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมจริง ๆ คงมีน้อยมากเนื่องจากแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานฝีมือต่ำ (Unskill) และภาษาพูด วัฒนธรรม-ประเพณี ในการดำรงชีวิตก็แตกต่างจากคนพื้นราบ จึงทำให้แรงงานชาวเขาในช่วงนั้นไม่นิยมทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม แต่ในปัจจุบันเหตุการณ์ได้เปลี่ยนไปมาก แรงงานชาวเขาที่มีความรู้ มีฝีมือ ต่างก็หันมาประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น

หากมองว่าการศึกษาสำรวจในครั้งนั้น สำรวจเพียง 6 ศูนย์ฯ 8 จังหวัด จะถือเป็นภาพรวมของชาวเขาทั้งหมดได้หรือไม่ คิดว่าน่าจะได้ เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบปริมาณของชาวเขาทั้ง 8

จังหวัด พบว่ามีปริมาณชาวเขาถึง ร้อยละ 75.18 ของชาวเขาทั้งหมด (ใช้ ปี 2538 เป็นฐานเปรียบเทียบ) ดังนี้

จังหวัด	จำนวน (คน)
1. จ.กาญจนบุรี + จ.ราชบุรี	31,862
2. จ.กำแพงเพชร	8,613
3. จ.เชียงราย	132,447
4. จ.เชียงใหม่	208,330
5. จ.ตาก + จ.สุโขทัย	99,003
6. จ.น่าน	80,497
รวม	560,752

ที่มา : ทำเนียบชุมชนชาวเขามบนพื้นที่สูง ในประเทศไทย ปี 2538

จำนวนชาวเขา 560,752 คนจาก จำนวนชาวเขาทั้งหมด 745,910 คน คิดเป็นร้อยละ 75.18 จึงพออนุมานได้ว่าเป็นจำนวนชาวเขาส่วนใหญ่ และถือว่าผลการศึกษาน่าจะใกล้เคียงความเป็นจริงมากพอสมควร

หลังจากนั้น 10 ปีต่อมา (2536) กองสงเคราะห์ชาวเขา สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ได้สำรวจข้อมูลแรงงานนอกภาคการเกษตรบนพื้นที่สูง ในเขตปฏิบัติงานของกรมประชาสงเคราะห์ พบว่ามีประชากรชาวเขาออกมาหางานทำในเมืองมากขึ้น ซึ่งเป็นการทำงานทั้งในภาคอุตสาหกรรมและการบริการ แยกออกเป็น 9 กิจกรรม คือ รับจ้าง ห้างบริการ งานบ้าน ร้านอาหาร โรงงาน ช่างฝีมือ ค้าขาย อื่น ๆ และภาครัฐ/เอกชน ซึ่งในจำนวนกิจกรรมทั้งหมดนี้ รับจ้างมีมากที่สุด ร้อยละ 33.52 รองลงมา ได้แก่ ห้างบริการ ร้อยละ 20.84 ส่วนอันดับสุดท้าย ได้แก่ การทำงานในภาครัฐ/เอกชน มีเพียง ร้อยละ 2.18 เท่านั้น และจะเห็นว่าในจำนวนผู้ที่ออกมาทำงานในเมืองทั้งหมดจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย คิดเป็นอัตราร้อยละ 67.35 มากกว่าผู้ชายที่มีเพียง ร้อยละ 32.95

จำนวนชาวเขาที่ออกมาหางานทำในเมือง แยกตามเพศและกลุ่มอาชีพ

	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. รับจ้าง	533 (53.35)	54.28	466 (46.65)	23.32	999 (100.00)	33.52
2. หญิงบริการ	-	-	621 (100.00)	30.97	621 (100.00)	20.84
3. งานบ้าน	4 (1.49)	0.41	265 (98.51)	13.26	269 (100.00)	9.03
4. ร้านอาหาร	17 (7.69)	1.73	204 (92.31)	10.21	221 (100.00)	7.42
5. โรงงาน	109 (46.19)	11.10	127 (53.81)	6.36	236 (100.00)	7.92
6. ช่างฝีมือ	138 (48.08)	14.05	149 (51.92)	7.46	287 (100.00)	9.63
7. ค้าขาย	29 (38.67)	2.95	46 (61.33)	2.30	75 (100.00)	2.52
8. อื่น ๆ	177 (58.21)	11.92	84 (41.79)	4.21	201 (100.00)	6.74
9. ภาครัฐ / เอกชน	35 (49.30)	3.17	36 (50.70)	1.70	71 (100.00)	2.18
รวม	982 (32.95)	100.00	1,998 (67.05)	100.00	2,980 (100.00)	100.00

ที่มา : ข้อมูลแรงงานนอกภาคการเกษตรบนพื้นที่สูง กรมประชาสงเคราะห์ พ.ศ. 2536

อุไรวรรณ แสงศรี ได้ทำการวิจัยแนวโน้มการอพยพแรงงานของชาวเขาเผ่าอีเก้อ ในการไปทำงานนอกภาคการเกษตร (พ.ศ. 2537) และนิพัทธเวช สืบแสง ได้ศึกษาวิจัยการอพยพแรงงาน

ของชาวเขาเผ่าขมุ (พ.ศ. 2539) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสนับสนุนการอพยพแรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่ไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรในเมือง ได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่
 - พื้นที่ทำกินมีไม่เพียงพอ
 - ไม่มีพื้นที่ทำกิน
 - ไม่มีแรงงานในการทำไร่ทำสวน
 - ผลผลิตทางการเกษตรมีความไม่แน่นอน
 - ราคาผลผลิตพืชเสริมที่เป็นรายได้มีราคาไม่แน่นอน
 - การคมนาคมสะดวกมากขึ้น
2. ปัจจัยด้านการศึกษา
 - แรงงานชาวเขารุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น
 - ทักษะของคนรุ่นใหม่แสวงหาการศึกษาจะหางานทำในเมือง
 - มีการฝึกอาชีพเพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานให้สูงขึ้น
 - ค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น
3. ปัจจัยด้านภาวะตลาดแรงงาน
 - ความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มขึ้น
 - แรงงานชาวเขาส่วนใหญ่เป็นแรงงานฝีมือต่ำ ค่าจ้างถูก จึงทำให้เป็นที่ต้องการของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก
 - ความต้องการแรงงานของตลาดแรงงานต่างประเทศมีมากขึ้น ทพ

ส่วนหันไปรับจ้างทำงานต่างประเทศ ทำให้ธุรกิจบางชนิดขาดแรงงาน เช่น กรรมกรก่อสร้าง ธุรกิจการประมง

สถาบันวิจัยประชากรและสังคมของมหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการวิจัยในเรื่อง MIGRATION AND THE RURAL FAMILY : SOURCES OF SUPPORT AND STRAIN IN A MOBILE SOCIETY ในปี 2540 พบว่า ข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ ตลอดจนการอพยพทั้งในด้านตัวบุคคลและครัวเรือน และสิ่งที่ดึงดูดคนให้อพยพเข้าไปประกอบอาชีพในเมือง คือ สังคมเมือง ที่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ มีโอกาสการขยายการศึกษาของลูกหลาน และมีโอกาสขยายการทำงาน แต่ว่าการอพยพเป็นการเลือกกระบวนการ และเป็นการไหลออกของคนหนุ่มสาว ทำให้เป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคลในพื้นที่ชนบท : การพัฒนาทรัพยากร

บุคคล ทางแก้ไขคือควรเพิ่มโอกาสการทำงานในชนบท ซึ่งอาจจะเป็นการขยายความเจริญไปสู่ชนบทหรือขยายงานด้านอุตสาหกรรมไปสู่ชนบท แต่ควรมีจุดมุ่งหมายคือ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจ้างงาน : ควรรับผิดชอบในการฝึกและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาประชากรชาวเขาที่ออกไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน ทั้งชาย/หญิง พบว่า มีการประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ หญิงบริการ ช่างฝีมือ งานบ้าน โรงงาน ร้านอาหาร คามลำดับ และภูมิสำเนาของหญิงบริการเหล่านั้นพบว่า จังหวัดเชียงรายมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ พะเยา เชียงใหม่ น่าน ลำปาง คามลำดับ

จำนวนประชากรชาวเขาที่ออกไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน แยกตามกลุ่มอาชีพและจังหวัด

จังหวัด	หญิง บริการ	ร้าน อาหาร	รับ จ้าง	งาน บ้าน	ช่าง ฝีมือ	โรง งาน	ภาครัฐ เอกชน	ค้าขาย
1. เชียงราย	385	37	117	8	16	12	4	10
2. พะเยา	82	35	226	63	43	53	28	21
3. น่าน	36	41	123	43	31	37	4	-
4. ลำปาง	20	25	87	30	14	31	8	2
5. เพชรบูรณ์	-	25	46	17	42	41	6	28
6. เชียงใหม่	79	-	56	-	9	1	4	7
7. ลำพูน	-	10	68	9	6	3	8	-
8. แม่ฮ่องสอน	8	6	52	4	7	-	1	-
9. กาญจนบุรี	-	5	7	7	2	4	4	-
10. อุทัยธานี	-	-	4	2	-	4	-	-
11. แพร่	1	11	42	77	26	21	-	1
12. ตาก	9	22	5	2	1	6	-	-
13. กำแพงเพชร	1	4	164	7	90	23	4	6
14. พิษณุโลก	<—	—	—	ไม่มี	ข้อมูล	—	—	—>
รวม	621	221	999	269	287	236	71	75
ร้อยละ	20.84	7.42	33.52	9.03	9.63	7.92	2.38	2.52

ลำดับงานนอกภาคเกษตร

1. รับจ้าง
2. ห้างบริการ
3. ช่างฝีมือ
4. งานบ้าน
5. โรงงาน
6. ร้านอาหาร

ลำดับจังหวัดภูมิลำเนาของหญิงบริการ

1. เชียงราย
2. พะเยา
3. เชียงใหม่
4. น่าน
5. ลำปาง

ที่มา : ข้อมูลแรงงานนอกภาคการเกษตรบนพื้นที่สูง กรมประชาสงเคราะห์ พ.ศ. 2536

ปัจจัยที่เป็นปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพชาวเขา

ภาคการเกษตร	ภาคอุตสาหกรรม/บริการ
1. การได้รับสัญชาติไทยของชาวเขา ทำให้ขาดสิทธิในด้านต่าง ๆ 2. กฎหมายและนโยบายของรัฐบางประการไม่เอื้ออำนวย 3. ข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณชาวเขาที่เพิ่มขึ้น 4. การเสียเปรียบในด้านการคมนาคม ที่ทุรกันดารและห่างไกล 5. ขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ 6. วิธีการผลิตค่อนข้างล้าสมัย (ขาดเทคโนโลยี) ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง และบางครั้งคุณภาพผลผลิตส่วนใหญ่ผู้ผลิตทางพื้นราบไม่ได้ (กรณีเป็นพืชชนิดเดียวกัน) 7. องค์กรชุมชนชาวเขายังไม่เข้มแข็ง ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรองจากพ่อค้าคนกลาง	1. การได้รับสัญชาติไทยของชาวเขา ทำให้ขาดสิทธิในด้านต่าง ๆ 2. ข้อจำกัดในด้านการศึกษาของแรงงานชาวเขา 3. ความแตกต่างของวัฒนธรรมของชาวเขากับคนพื้นราบ 4. ข้อจำกัดในด้านคุณภาพ ฝีมือ (Skill) ของแรงงานชาวเขา 5. การประสานงานระหว่างหน่วยราชการ ในการออกใบอนุญาตให้ชาวเขาทำงาน 6. การได้รับบริการสวัสดิการต่าง ๆ จากภาครัฐของแรงงานชาวเขาในเมือง

ผลกระทบของการอพยพแรงงานไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน

ผลกระทบต่อครอบครัว	ผลกระทบต่อชุมชน
1. เกิดปัญหาเด็กและคนชราขาดผู้ดูแล 2. สตรีต้องรับภาระในครอบครัวมากขึ้น 3. ครอบครัวขาดความอบอุ่น	1. โครงสร้างทางประชากรของชุมชน เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ประชากรวัยแรงงานที่อยู่ในชุมชนมีจำนวนน้อย และอัตราส่วนระหว่างประชากรวัยพึ่งพิง (วัยเด็ก และวัยชรา) กับวัยแรงงานเพิ่มมากขึ้น 2. การเพิ่มของประชากรในหมู่บ้าน มีแนวโน้มลดลง 3. มีการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติลดลง 4. จารีตประเพณีของเผ่าชาติผู้สืบทอด 5. การเสียโอกาสทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากคนวัยหนุ่มสาวที่มีการศึกษาส่วนใหญ่ ออกไปทำงานนอกชุมชน ทำให้ชุมชนขาดช่องทางหรือสื่อกลางที่จะนำนวัตกรรมหรือความรู้ใหม่ ๆ เข้าสู่ชุมชน 6. มีการนำวัฒนธรรมบริโภค และวัตถุนิยมเข้ามาในชุมชน

4.4 สรุป

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพชาวเขาในประเทศไทยบนพื้นที่สูงพบว่า ส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมสูงถึง ร้อยละ 80.15 ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และประมง มีเพียงส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม และการให้บริการ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเหล่านี้ค่อนข้างจะล้าหลังไปเมื่อเปรียบเทียบกับสภาวะการณปัจจุบัน และไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ แต่ก็ยังถือได้ว่าใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลที่ใหม่กว่านี้ มาสังเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็น

ปัจจุบันมีผลงานวิจัย รายงานการศึกษาของหน่วยงาน โครงการต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ พบว่า การประกอบอาชีพภาคการเกษตรนั้นประชากรชาวเขาที่เริ่มหันมาทำการเกษตรเชิงพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือ เช่น การใส่ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต การใช้ยาฆ่าแมลง ตลอดจนการใช้ระบบการร่อนน้ำแบบสปริงเกอร์ และการไถพรวนดินโดยเครื่องจักร แทนการใช้วัวควายในสมัยก่อน ความต้องการในการประกอบอาชีพภาคการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ต้องการแหล่งพื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นต้องการสิทธิในการถือครองที่ดิน และการเรียกร้องสิทธิตามกฎหมาย

ในส่วนของการประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมและบริการ หรือที่เรียกว่าอาชีพนอกภาคเกษตรนั้น ได้มีแนวโน้มที่จะอพยพแรงงานจากบนพื้นที่สูงลงมาประกอบอาชีพในเมืองเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะเกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ก็ตาม ผลกระทบที่ตามมาคือ ต้องเป็นภาระของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และผลกระทบต่อเนื่องที่ตามมา คือ ผลกระทบต่อครอบครัวของชาวเขา และชุมชนชาวเขาเอง

กล่าวโดยสรุป คืองานศึกษาวิจัยหรือการศึกษาค้นคว้า การประกอบอาชีพชาวเขาในประเทศไทยนั้น ได้มีการศึกษากันอย่างจริงจังในช่วง 15 ปี ที่ผ่านมามี และการศึกษาส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงบางจุด บางแห่ง บางหน่วยงาน หรือบางโครงการเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงสถานภาพการประกอบอาชีพชาวเขาทั้งหมด ตัวเลขที่ได้จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย จึงเป็นตัวเลขประมาณการ ในภาพรวมของชาวเขาได้บางส่วน แนวทางของผลการศึกษาไม่ว่าจะเป็นหน่วยงาน โครงการ หรือนักวิจัยก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วก็มีแนวทางคล้าย ๆ กัน ซึ่งอาจเนื่องมาจากแหล่งข้อมูลเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน คงมีการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดลที่ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีส่วนในการสนับสนุนให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานในชนบท คือ ข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ ซึ่งได้ทำการวิจัยในปี 2540 และเป็นการศึกษาวิจัยประชากรพื้นราบ แต่สามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาปรับใช้กับชาวเขานบนพื้นที่สูงได้

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาวิจัยสภาพการประกอบอาชีพชาวเขาในประเทศไทย และข้อมูลแรงงานชาวเขาทั้งในระบบอย่างจริงจัง เพื่อทราบความต้องการของแรงงานชาวเขาในปัจจุบัน ความต้องการของตลาดแรงงานในประเทศไทย ระดับคุณภาพฝีมือแรงงานชาวเขาที่มีอยู่ ตลอดจนโครงสร้างการศึกษาและ โครงสร้างความคิดของแรงงานชาวเขา เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนการประกอบอาชีพชาวเขาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมปัจจุบัน และรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งควรจะมีการวางแผนนโยบายแก้ไขปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว

บรรณานุกรม

- กรมประชาสงเคราะห์, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงาน, การสำรวจความต้องการ และปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา พ.ศ. 2526.
- กองบริหารตลาดแรงงาน. รายงาน, สถานการณ์การมีงานทำ มกราคม-มิถุนายน 2539. กรุงเทพมหานคร : กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, พฤศจิกายน 2539.
- กองสงเคราะห์ชาวเขา. หนังสือ, ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ในประเทศไทย ปี 2538. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2538.
- กองสงเคราะห์ชาวเขา. เอกสารทางวิชาการ, ก้าวใหม่การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ธันวาคม 2540.
- กองสงเคราะห์ชาวเขา. เอกสารทางวิชาการ, ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านชาวเขาในความรับผิดชอบของกรมประชาสงเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2536.
- กองสงเคราะห์ชาวเขา. เอกสารโรเนียว, การเคลื่อนย้ายแรงงานชาวเขาอย่างเป็นระบบ. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2539.
- นิพัทธเวช สืบแสง. การอพยพแรงงานของชาวเขาเผ่าขมุ สถานการณ์และผลกระทบต่อชุมชน. เชียงใหม่:สถาบันวิจัยชาวเขา, สิงหาคม 2539.
- ภูศักดิ์ ธรรมศาล. การฝึกอบรมแรงงานชาวเขาในการพัฒนาฝีมือให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : กองสงเคราะห์ชาวเขา, 2539.
- ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่. รายงาน, การสำรวจข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : หจก. โรงพิมพ์ช้างเผือก, กรกฎาคม 2538.
- สถาบันวิจัยชาวเขา. รายงาน, ผลการรวบรวมข้อมูลการศึกษานักเรียนชาวเขา ในประเทศไทย ปีการศึกษา 2536. เชียงใหม่ : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537.
- สถาบันวิจัยชาวเขา. รายงานการติดตามผล, การอบรมและฝึกอบรมสตรีชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา. เชียงใหม่ : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, มิถุนายน 2537.
- สถาบันวิจัยชาวเขา. เอกสารโรเนียว, ข้อมูลแรงงานนอกภาคเกษตรบนพื้นที่สูงในเขตปฏิบัติงานของกรมประชาสงเคราะห์. เชียงใหม่ : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, เมษายน 2537.

- สวาสดี พงศ์สุวรรณ ปราบธนา ปัทมะสุนทร. ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน บนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการผลิต 2534/35. กรุงเทพมหานคร:กรมพัฒนาที่ดิน, 2535.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ไปสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : กันยายน 2539.
- อรัญ สุวรรณบุปผาและคณะ. ผลกระทบของโครงการพัฒนาที่สูงต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชาวไทยภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, เมษายน 2521.
- อุไรวรรณ แสงสร. ชาวเขากับการใช้แรงงาน:แนวโน้มการอพยพแรงงานออกนอกภาคการเกษตร ของอีโก้. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา, ธันวาคม 2537.
- KERRY RICHTER, PHILIP GUEST, WATHINEE BOONCHALAKSI, NITAYA PIRIYATHAMWONG, NIMFA B. OGENA. MIGRATION AND THE RURAL FAMILY : SOURCES OF SUPPORT AND STRAIN IN A MOBILE SOCIETY. Institute for Population and social Research Mahidol University, 1997.

บทวิจารณ์รายงานวิจัย
เรื่อง “สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย”

โดย สกต บุญคำ
กรมประชาสัมพันธ์

1. หัวข้อเรื่องการวิจัย

มีความสับสนในหัวข้อเรื่องการวิจัยระหว่างผู้ประสานงานโครงการฯ (รศ. ณรงค์ ใจหาญ) มีหนังสือแจ้งขอให้วิเคราะห์รายงานวิจัยในหัวข้อเรื่อง “สภาพการประกอบอาชีพของชนกลุ่มน้อย ในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม” แต่เอกสารรายงานการวิจัยที่ส่งให้อ่านเป็นหัวข้อเรื่อง “สภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาในประเทศไทย” ซึ่งถ้าวิเคราะห์ในหัวข้อเรื่องทั้ง 2 แล้ว จะมีความหมายและแนวทางการวิจัยที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันอยู่ ควรจะให้เกิดความชัดเจนในหัวข้อ การวิจัยในเบื้องต้น

2. ผู้เขียนรายงานวิจัย

รายงานการวิจัยเรื่องนี้ จัดทำเพียงคนเดียวโดย นายภูศักดิ์ ธรรมศาล ตามหนังสือที่ผู้ ประสานงานโครงการฯ แจ้งไป หรือเป็นการทำร่วมกับนายปรีดา ภูณามา ตามเอกสารรายงานการ วิจัยที่ส่งไปให้วิจารณ์

3. ประเด็นของเรื่องที่รายงาน

ในบทที่ 1 อันเป็นบทนำ ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการอ้างอิงตัวเลขจำนวนประชากรชาวเขา จากการสำรวจข้อมูลประชากรชาวเขา ปี 2528-2531 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ มีจำนวน 554,171 คน แต่ตัวเลขจำนวนประชากรชาวเขาจากทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ปี 2538 โดยกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ เพิ่มขึ้นเป็น 745,910 คน เป็นอัตราเพิ่มสูง มากเกือบ 200,000 คน ในช่วงระยะเวลา 7 ปี ควรจะมีการแจงรายละเอียดว่า เหตุใดจำนวนจึงสูง ขึ้นมาก

ในบทที่ 2 การเก็บข้อมูล สถิติตัวเลข จะเน้นหนักไปในด้านที่เกี่ยวกับการฝึกอาชีพทั้งใน ภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตร และเป็นตัวเลขเฉพาะของกรมประชาสงเคราะห์ทั้งสิ้น แต่ใน ความเป็นจริงแล้ว น่าจะยังมีตัวเลขของหน่วยงานอื่นเข้ามาสนับสนุนบ้าง ทั้งของกระทรวง ศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรฯ และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งผู้วิจัยพยายามชี้ให้เห็นว่า การฝึกอาชีพ

ที่ให้กับชาวเขาในแต่ละปี จะมีรูปแบบคล้ายกัน แต่ก็มิได้มีตัวเลขสนับสนุนว่าผู้ที่ได้รับการฝึกอาชีพดังกล่าวมีรายได้เท่าใด เลี้ยงตัวเองได้ไหม และมีการเคลื่อนย้ายแรงงานมารับจ้างในเมืองหรือไม่อย่างไร ถึงแม้จะมีข้อมูลหมู่บ้านที่มีการออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน แยกตามรายจังหวัด ช่วงอายุ และเพศ ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงผลการฝึกอาชีพของรัฐที่ให้กับชาวเขา ประสพผลสำเร็จหรือล้มเหลวในกลุ่มคนเดียวกัน

ในบทที่ 3 มีการอ้างถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ให้ “คนอยู่ร่วมกับป่า” และอ้างถึงกรมประมงสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยงานหลักในการทำงานกับชาวเขา จะต้องเผยแพร่วิธีการที่จะให้ชาวเขาสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ และไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ดิน น้ำ และป่าไม้ อันเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติ นำที่ผู้วิจัยควรขยายความตามพระราชดำริและแนวทางที่กรมประมงสงเคราะห์ทำอยู่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า เป็นรูปแบบใด เพราะมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับสภาพการประกอบอาชีพของชาวเขาอย่างลึกซึ้งยิ่งกว่าการกล่าวไว้อย่างง่าย ๆ

สำหรับสภาพปัญหาในการประกอบอาชีพรวมถึงทิศทางและแนวโน้ม ได้สรุปประเด็นปัญหาทั้งบนที่สูงและในเมืองได้อย่างชัดเจน ตลอดจนการกล่าวถึงสถานการณ์และประเด็นปัญหาของชาวเขาได้อย่างแหลมคมน่าชมเชย

ในบทที่ 4 เกี่ยวกับข้อเสนอแนะผู้วิจัยมองประเด็นปัญหาแรงงานอย่างเดียว โดยเน้นการฝึกอาชีพและพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมอย่างเดียว ซึ่งในความเป็นจริงแล้วยังมีจำนวนชาวเขามากอีกจำนวนมาก ที่ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นที่สูง ควรจะต้องมองภาพส่วนใหญ่วางคู่กันไปด้วย

ในภาคผนวก ข. ผู้วิจัยได้นำประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดงานที่ให้คนต่างด้าวตามมาตรา 12 แห่งพ.ร.บ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2521 ทำได้ น่าอ้างอิงไว้ทำให้เกิดความสงสัยว่า ผู้วิจัยมองชาวเขาเป็นคนต่างด้าวหรือ ทั้งที่ความจริงแล้วชาวเขาที่นับไม่ได้รับการลงสัญชาติไทย ถือได้ว่าเป็นคนไทยตกสำรวจ

รายละเอียดบุคคล

ชื่อ-สกุล นายภูศักดิ์ ธรรมศาล

ตำแหน่ง นักวิจัยสังคมศาสตร์ 9 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิจัยชาวเขา
กรมประชาสงเคราะห์

เงินเดือนระดับ 9 ขั้น 40,790 บาท

เกิดวันที่ 30 พฤศจิกายน 2486

เริ่มรับราชการ 16 กุมภาพันธ์ 2514

การศึกษา - ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสถิติ พ.ศ. 2512 ธรรมศาสตร์
- ปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
จาก สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน
พ.ศ. 2541

ประวัติการรับราชการ

16 ก.พ. 2514	พนักงานประชาสงเคราะห์ตรี ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย กองสงเคราะห์ชาวเขา
14 ส.ค. 2516	พนักงานประชาสงเคราะห์โท ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย กองสงเคราะห์ชาวเขา
1 ก.ย. 2517	ผู้ช่วยประชาสงเคราะห์จังหวัดโท ที่ทำการประชาสงเคราะห์จังหวัดเชียงราย
1 พ.ค. 2518	ประชาสงเคราะห์จังหวัดโท ที่ทำการประชาสงเคราะห์จังหวัดสุรินทร์
3 พ.ย. 2520	ประชาสงเคราะห์จังหวัดสุรินทร์
1 มี.ค. 2521	ประชาสงเคราะห์จังหวัดสุรินทร์
1 ก.ย. 2521	ประชาสงเคราะห์จังหวัดสุรินทร์ (เจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ 6)
1 ม.ค. 2524	ประชาสงเคราะห์จังหวัดนครราชสีมา (เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 6)
4 มี.ค. 2526	ประชาสงเคราะห์จังหวัดสกลนคร (เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 7)

- 11 พ.ค. 2527 หัวหน้าศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดตาก
- 11 พ.ค. 2527 หัวหน้าศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดตาก
(เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 7)
- 9 พ.ค. 2531 หัวหน้าศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย
(เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 7)
- 27 ก.ย. 2534 ประชาสงเคราะห์จังหวัดน่าน (เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 8)
- 6 ต.ค. 2536 ประชาสงเคราะห์จังหวัดเชียงใหม่ (เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 8)
- 2 มิ.ย. 2537 ประชาสงเคราะห์จังหวัดนนทบุรี (เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 8)
- 1 ก.ค. 2537 โอนไป เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 8
สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมจังหวัดเชียงใหม่
- 3 ต.ค. 2537 โอนมาตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 8
(ผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ชาวเขา)
- 15 พ.ค. 2540 นักวิจัยสังคมศาสตร์ 9 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิจัยชาวเขา
กลุ่มตำแหน่งทางวิชาการ

ประวัติการฝึกอบรมและการดูงาน

ปี	ระยะเวลา	หลักสูตร	สถาบัน
2523	3 เดือน	นักบริหารงานประชาสงเคราะห์ รุ่นที่ 2 (ฝึกอบรม)	กรมประชาสงเคราะห์
2523	1 เดือน	การรักษาความมั่นคงภายใน รุ่นที่ 32 (ฝึกอบรม)	กอ. รมน.
2536	12 วัน	ดูงานสาธารณภัย	สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น
2537	7 วัน	คอมพิวเตอร์สำหรับผู้บริหาร	กรมประชาสงเคราะห์
2538	3 วัน	การประชุม The forum on Indegeneous peoples Policies for Development Assistance in Asia	Punta baluarte ประเทศฟิลิปปินส์
2539	12 วัน	ประชุมงานสวัสดิการสังคม	ประเทศสวีเดน นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์
2539	15 วัน	ศึกษาดูงานด้านการบริการภาครัฐ ภาคเอกชนและการบริหารองค์การ ระหว่างประเทศ	ประเทศโปรตุเกส สเปน ฝรั่งเศส โมนาโกและอิตาลี
2540	3 เดือน	อบรมนักปกครองระดับสูง รุ่นที่ 36	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
2540	13 วัน	ดูงานด้านการป้องกันภัยและการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ประเทศเยอรมัน เชคโกสโลวาเกีย อังการี ออสเตรีย สวิสเซอร์แลนด์
2540	14 วัน	ดูงานขององค์การไจก้า (Introduction of JOCV. Activities)	ประเทศญี่ปุ่น

ประวัติ

ชื่อ นายปรีดา ภูณามา

วันเกิด 16 มกราคม 2498

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี เศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการปกครอง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อายุราชการ 19 ปี

งานบริหาร

1. หัวหน้าหน่วยเคลื่อนที่บ้านผาปู่จอม อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2523
2. หัวหน้าหน่วยเคลื่อนที่บ้านสัมปอ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2524
3. หัวหน้าหน่วยเคลื่อนที่บ้านห้วยน้ำจาง อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2525
4. หัวหน้าหน่วยเคลื่อนที่บ้านไล่ป่าไคร้ อ.แม่อาว จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2526
5. หัวหน้าฝ่ายการตลาด โครงการพัฒนาที่สูง ไทย - นอร์เว พ.ศ. 2528
6. หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการสนาม โครงการพัฒนาที่สูง ไทย - นอร์เว พ.ศ. 2530
7. หัวหน้าด้านการตลาด กองส่งเสริมชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ พ.ศ. 2536
8. หัวหน้างานกองทุนหมุนเวียนประจำบ้าน สำนักงานส่งเสริมฯ จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2537
9. หัวหน้าฝ่ายนโยบายพิเศษ สำนักงานส่งเสริมฯ จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน

ผลงานทางวิชาการ

หนังสือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวเขาในการป้องกันการแพร่ระบาดของพิษฝิ่นได้
รับเชื้อเอดส์ ปี 2537
2. การวิจัยประเมินผลโครงการชะลอการอพยพแรงงาน รอดฤดูกาลเพาะปลูกใหม่
ที่ จ.ระยอง ปี 2538
3. การผลิตสื่อด้านการค้าประเวณีในชุมชนชาวเขา ปี 2538
4. จัดทำหลักสูตรการอบรมการฝึกอาชีพระยะสั้น แรงงานชาวเขา ปี 2540
5. วิเคราะห์การดำเนินงานด้านการตลาดบนพื้นที่สูง ปี 2538-2540
6. วิเคราะห์การฝึกอาชีพระยะสั้นชาวเขา ปี 2540
7. การศึกษาวิจัยการฝึกอาชีพแรงงานชาวเขา ปี 2539
8. จัดทำเอกสารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง ปี 2540